

nøgle•hullet

35. ÅRGANG
NR. 1 • 2018

TIL LOKAL-
HISTORIEN

NYT FRA LOKALHISTORISK ARKIV & FORENING I ALLERØD KOMMUNE

Øxenholt på Kattehalevej 16 er nyligt udbudt til salg for 35 millioner, - en pris, der bringer Allerød-egendommen med på en Top-10-liste over de dyreste huse i Nordsjælland, kun overgået af nogle Strandvejsvillaer. Vi ved ikke meget om stedet, men dog, at det tilbage i 1920'erne var et ydmygt husmandssted, der blev købt af en vingrosserer Reffs, der havde tjent penge ved at sælge dåsemad omkring første verdenskrig. Den fantasifulde nye ejer lod ejendommen ombygge i vinslot-stil. Ikke noget historisk middelalderslot her, - men sjovt nok!

PROGRAMMET

Tirsdag den 27. februar 2018 kl. 19.30 på Kirkehavegaard

ORDINÆR GENERALFORSAMLING

Dagsorden ifølge vedtægterne.

Om Bonde-Practica eller Veyrbog

Efter Generalforsamlingen fortæller **Per-Olof Johansson** om, hvordan han engang først i 1970'erne fandt en las af en bog i antikvitetsforretningen på Fritz Hansensvej. Det viste sig at være et eksemplar af en "Bonde-Practica" fra 1794, og historien om bogen var så spændende, at Johansson i 1975 genudgav bogen som faksimile sammen med en lille bog med historien bag.

Onsdag den 21. marts 2018 kl. 19.30 på Kirkehavegaard

Historien om Allerød Planteskole

Juleaften 2013 lukkede Allerød Planteskole på Røglevej efter 41 års virke, og nu fortæller **Merete Bengtsson** om hvordan, det var at drive en planteskole på Overdrevet. Da **Eric Bengtsson** kom i lære på Birkholm Planteskole i 1963, startede han i det små på med at udplante på forældrenes ejendom på Røglevej. Så fulgte udstykningen af Overdrevet, og i 1972 slog ægteparret dørene op for Allerød Planteskole, der blev planteskole for hele kommunen.

Alice Buchhave 100 år - udstilling på Arkivet - se side 26

HISTORIER FRA LILLERØD (4)

Af Theodor Frederiksen

Selvom vi skrev i Nøglehullet nr. 2/2012, at artiklen ”Historier fra Lillerød (3)” var det sidste fra Theodor Frederiksens erindringer, så er der mere tilbage, og vi bringer her endnu en artikel.

Theodor Frederiksen var født i 1880 på Fårbægdgård (senere Skovvang) i Lillerød, og i 1927 skrev han sine erindringer, der har været gengivet i Nøglehullet 2/2011, 1/2012 og 2/2012.

Lillerød Kirketårn

Vi giver ordet til Theodor Frederiksen, der fortæller om Lillerød Kirketårn, der blev ombygget i 1906: ”Kirken havde tidligere kun

På N.P. Jacobsen Lerches maleri af Kirkehavegaard fra 1897 ses Lillerød kirkes tårn i den gamle udgave bag træerne til højre.

Lillerød Kirke før 1906.

et lille spir, tårn var der næsten intet af. Tårnet i sin nuværende skikkelse blev bestøttet af en grosserer Ole Jørgensen, som var gift med en kusine til min mor, der var datter af afbygger Anders Sørensen i Lillerød.

Så vidt jeg husker, varede tårnets omforandring det meste af sommeren 1906, og i den tid blev der så ikke ringet med klokkerne. Da

Lillerød kirkegård set fra kirketårnet mod nord med Ole Jørgensens store mausoleum i forgrunden.

tårnet imidlertid blev færdigt, og klokkerne kom op på deres nye plads, skete det mærkværdige, at det første lig, de der kom til at rin-

ge over, var Ole Jørgensens hustru, og det andet var ham selv, som døde ikke længe efter. De blev begravet eller hensat i det store, kostbare gravsted, som de tidligere havde ladet indrette på Lillerød Kirkegård, og hvortil en tidligere afdød datters lig også nu var blevet henflyttet fra Assistens Kirkegård i København.

Det var i øvrigt noget af et tilfælde, at det blev på Lillerød Kirkegård, at Ole Jørgensen kom til at hvile. Han, der var født i Bidstrup ved Birkerød, havde nemlig først henvendt sig der for at få gravstedet på Birkerød Kirkegård, men da han ikke der kunne få det på den gamle kirkegård ved kirken, valgte han så Lillerød i stedet, og dette blev vel så anledning til at kirken fik sit nye tårn.

Kirkehavegaard

I min barndom var der langt flere

På maleriet fra 1898 ser man den lille, hvide smedje til venstre. Den blev senere til vaskehus, - tror vi.

vejr møller end nu, og Lillerød havde også sin, om end den kun var til privat brug og heller ikke var ret stor. Den daværende ejer af Kirkehavegaard Anders Andersen havde bygget den ca. 400 alen [250 m] nord for gården på et højedrag, og de brugte den i nogle år til formaling af gårdens sæd, men ret meget kunne den

Kirkehavegaards mølle blev kaldt Lillerød Mølle. Her malet af Herman Petersen, 1909

nok ikke præstere, selvom det blæste godt. Imidlertid blev de så ked af at benytte den, og vingerne faldt ned, og en del år efter brændte den Sankt Hans nat, uden at det vist blev opklaret, hvem der havde arrangeret det Sankt Hansblus.

Samme Anders Andersen, der var meget virkelysten, havde også ladet opføre et lille teglværk. Det var beliggende op til jernbanen lidt nord for Kirkehavegaards private lod. Der blev en del af stene- ne fabrikeret til gårdens ny stue-

Udflugt fra Kirkehavegaard til møllefundamentet på marken, hvor Møllevænget ligger idag.

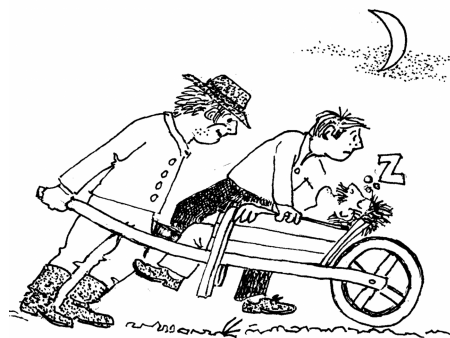
hus. Endvidere havde han på gården et værksted, hvor han selv forarbejdede alle træting til gården. Et lille savværk byggede han også, og senere en smedje, men smedehåndværket ville vist ikke rigtig gå.

Skærveslagning i stor stil befattede han sig med, idet han havde anskaffet sig en maskine, der kunne slå skærver [som man bl.a. brugte til vejene].

Ledvogteren

I min barndom blev ledvogterhuset ved jernbaneoverskæringen nord for Lillerød bygget. Tidligere boede ledvogteren eller ”vægteren”, som han blev kaldt, i ledvogterhuset ved Børstingerødvejen. Da min morfar blev begravet i 1884, var der efter tidens skik og brug stort begravelsesgilde, og ved sådanne lejligheder blev der ikke sparet på mad og endnu mindre på

drikkevarer. Den daværende ’Vægter’, som også deltog i ’gildet’, var imidlertid alt for begærlig efter drikkevarerne, og det endte da med, at han faldt i søvn, da han ikke kunne drikke mere. Morbror Anders fik da det hverv, tillige med nuværende lervarefabrikant J.P. Hansen [Lillerød Lervarefabrik], der som fjortenårig dreng var med sammen med sin far, at se at få ’Vægteren’ hjem. Og de fik ham da under hver sin arm og langsomt, men ikke just sikkert, gik det op igennem ’Gyden’. Da de kom omtrent ned til landevejen, sank han næsten helt sammen som en karklud. De stod jo lidt og overvejede situationen; bære ham kunne de ikke, og hjem skulle de jo gerne have ham. De fandt så på, at de kunne tage Rasmus Olsens skubbekar [trillebør], som stod ude på møddingen. Som tænkt så gjort – de fik ham læsset på trillebøren, og så gik det ud ad banelinjen, og de nåede da omsider hjem til konen med ham.

Som tak for deres hjælpsomhed skældte hun dem huden fuld, da hun så, hvilken tilstand, manden befandt sig i....

Klapper for zaren

Fra de berømte 'Kejserdage', da den russiske zar Alexander den 3. opholdt sig på Fredensborg, har jeg også et minde. Der skulle holdes jagt i Stadsevang Skov, og far fik bud om at møde med en klapper. Jeg var dengang 12-13 år, og jeg fik da lov til at få den fornøjelse... Forsynet med en madpakke, og ifølge med nogle andre unge her fra Lillerød, traskede jeg til Stadsevang den fastsatte dags morgen, og under nogle skovbetjentes ledelse gennemklappede vi en del af skoven og blev derefter posteret som vagter i en lang

linje for at afvente skytternes ankomst. Vi måtte vente i flere timer, og jeg, der havde min post helt ude ved udkanten af skovens nordre side, fandt situationen alt andet end lystig. Omsider kom de høje herrer da, og jagten tog sin begyndelse. Så vidt jeg husker, var rede denne dog ikke særlig længe, og vi samledes ved et skovløberhus, dels for at se det dræbte vildt, men vel særlig for at få et glimt af de kongelige, og den der særlig tiltrak vores opmærksomhed, var jo zaren. Det var jo også en person, der ikke så let kunne skjule sig. Imponerende tog han sig ud, stor og bred, som han var med stort skæg, som nåede lidt ned på brystet. Han var ved denne lejlighed iført en lang lys, næsten hvid, kappe. □

Zar Alexander 3. (1845-1894) var gift med den danske prinsesse Dagmar, der var datter af Christian 9. Kong Christian og dronning Louise samlede børn, svigerbørn og børnebørn til de såkaldte 'Fredensborg-dage' på Fredensborg Slot, og her førte Zaren, der var stor og stærk, ofte an i børnenes vilde lege. Man sagde om ham, at han kunne rive et spil kort over med de bare næver.

CIRKUSPLADSEN VED BANEVANG

Her ved årsskiftet er der fremlagt planer for en udbygning af Skovvang Plejecenter ved Poppelvej/Banevang i Lillerød. Det drejer

sig om 40 nye plejeboliger til demente med tilhørende servicefaciliteter og parkeringspladser.

Det får os til at mindes, at området før var cirkusplads og blev kaldt 'Cirkus- og Festepladsen', og hvor omrejsende tivolier og cirkus fik

Cirkus Arenas beskedne telt og vogne på Cirkuspladsen på hjørnet af Banevang og Poppelvej i 1973 - mens vandtårnet stadig lå på vandtårnsbakken, - der også blev brugt som skibakke i gode vintre.

lov til at sætte luftgynger, lykkehjul og telte op.

Tidligere har der været cirkusplads på Frederiksborgvej (der, hvor rækkehusene på Wolthersvej nu ligger og på modsatte side af Frederiksborgvej). Også på p-pladsen ved stationen (ved Banevang) var der festplads, og her holdt Lillerød Idrætsforening årligt fest med omrejsende tivoli i

tre dage med afsluttende fyrværkeri.

På Arkivet har vi en serie fotos af Cirkus Arenas telte og vogne på hjørnet af Poppelvej og Banevang, som Per-Olof Johansson tog i 1973. Nogle af dem kan ses her. Bemærk det gamle vandtårn ved Skovvang, der blev nedrevet i 1982.

BS

□

Cirkustelte og -vogne på Cirkuspladsen med Uglevang i baggrunden. 1973.

VAGTVÆRN 1944-1945

Af Birthe Skovholm

Da tyskerne den 19. september 1944 havde arresteret det danske politi, stod landet uden ordensmagt, og efter en del mødeaktivitet udsendte justitsministeriet den 11. oktober et cirkulære, der pålagde kommunerne at oprette vagtværn. Disse skulle opretholde sikkerhed, ro og orden og forsøge at forhindre grove forbrydelser som drab, brandstiftelse, røveri, tyveri, sædelighedsforbrydelser, afpresning og hærværk. Man måtte kun pågribe en gerningsmand på fersk gerning, - det vil sige en til fire timer efter lovovertrædelser, - og vagtværnet kunne anholde vedkommende ved en 'civilarrestation', som retsplejeloven giver lov til.¹ Efterfølgende skulle der optages rapport, og sagen videre gives til statsadvokaten.

Både i Blovstrød, Lyng-Uggeløse og Lillerød kommuner blev der oprettet vagtværn, men det er meget forskelligt, hvor meget vi ved om de enkelte vagtværn.

Blovstrød

For Blovstrøds vedkommende har vi kun ganske få oplysninger, bl.a. at Blovstrød Kommunes Vagtværn bestod af fem mand

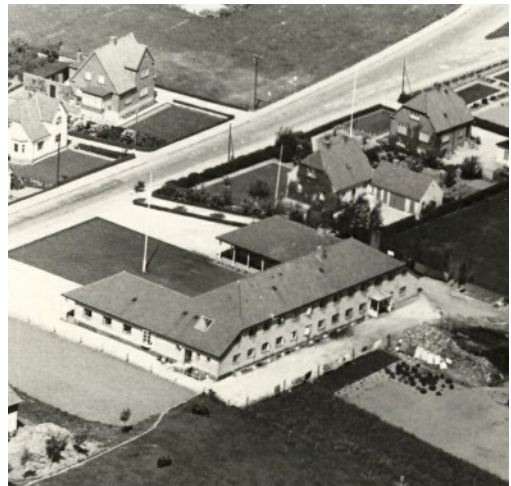
med sognerådsformand, gårdejer Aksel O. Christensen, Kettingegård i spidsen. Resten af vagtværnets medlemmer boede i Grønnegade, hvilket sikkert var meget praktisk, så man kunne følges ad, når man blev kaldt ud.

Vagtværnets område var Blovstrød Kommune, der omfattede byerne: Grønnegade, Overdamshuse, Sjælsmark, Storeskov, Kettinge, Blovstrød, Høvelte, Kattehale samt Allerød [det rigtige Allerød d.v.s. Pr. Valdemars Allé, Allerødvej mm.] med Ravnsholt Skov.²

Lyng-Uggeløse

For Lyng-Uggeløses vedkommende har vi både en instruks for vagtværnet og én for holdlederne

Hillerødvej 48 rummede foruden kommunekontor, bibliotek og De gamles Hus også Lyng Vagtværn.

samt en mandskabsliste med patruljeruter.³ Vagtværnsinstruksen fortæller om afpatruljering, hindring af forbrydelser og hvilke oplysninger en rapport skal indeholde. Derudover oplyses, at medlemmerne skal bære et legitimationskort med billede, udstedt af kommunen, og desuden optræde roligt og besindigt, hvis det kommer til en anholdelse. I § 10 omtales brugen af knippel:

”Den til Vagtværnet udleverede Stav må kun benyttes:

- 1: når det er nødvendigt for at forhindre Forøvelse af en grovere Forbrydelse,
- 2: til Afværgelse af personlig Overlast mod Vagtværnets Medlemmer, eller

3: når der er Grund til at tro, at en nødvendig Anholdelse ikke på anden Måde kan gennemføres. Staven bør anvendes med Besindighed for ikke at tilføje større Overlast end nødvendigt, og det bør som Regel tilstræbes kun at ramme Armene, Brystet eller Rygen...”

I instruksen for holdlederne pointeres vigtigheden af, at holdene er fuldtallige, og alle ved, hvornår de har tjeneste næste gang.

Holdlederne skal sørge for en ’rimelig patruljering’ i løbet af natten, - især ved Lynge Kro om kring kl. 23, og hvis der er gæster tilbage efter dette tidspunkt, skal de besørges fjernet. ”Ganske særligt om Søndagen, hvor der ofte er Festligheder på Kroen, bør Vagten

møde op og påse, at alle har forladt Kroens Lokaler kl. 11. Er der Uroligheder, bør Urostifterne sættes på Plads – evt. ved Brug af Kniplerne.”

Vagterne skal også patruljere ved steder, hvor der er større beholdninger af penge f.eks. brugsforeningen, købmandsforretninger og stationerne – og også kommunkontoret. For som sognerådsformand P.D. Jensen skriver: ”Det vilde virke alt for latterligt, om noget sådan skete i en Sidefløj til Vagtværnets Lokaler.”

Lillerød

Vores materiale fra Lillerød Vagtværn drejer sig først og fremmest om 'Rapportbogen', der i august 1945 blev udgivet i en trykt udgave. 4

Af forordet fremgår det, at Vagtværnet blev oprettet på initiativ af Lillerød Sogneråd, Lillerød Grundejerforening og Lillerød Handels- og Håndværkerforening.

Det hele “var anlagt på frivillig basis og fik straks fra starten en glimrende tilslutning. Styrken talte i løbet af nogle få dage ca. 180 mand, der blev fordelt på vagthold på 6, med vagt fra kl. 22 til 6 morgen.” Som supplement til disse vagthold, der runderede i hele byen, var der et udrykningshold på

Hans Engholm var en betroet medarbejder hos FH. Her ses han (tv.) med Fritz Hansen ved firmaets 100 års jubilæum i 1972, - mange år efter besættelse og vagtværn.

Holger Borning (tv.) og Sophus Grum-Schwensen i 1948 eller 1949. Vi må tro, at det er et sted på Grum-Schwensens fabrik, men vi vil gerne vide mere, - f.eks. om vægpynten.

10 mand, der var klar til udrykning hele døgnet. Vagtværnet havde tre ledere, Hans Engholm (ansat hos Fritz Hansen), Viggo Jensen og isenkræmmer Holger Borning. Herudover sørgede Ove Jørgensen for vagtlisterne og fik

Aksel Schmidt var lærer ved Lillerød Skole, kirkesanger m.v. og aktiv i Vagtværnet. 1960'erne.

vagtturene til at passe, hvis der var afbud.

”Da H. Engholm gik under jorden, og noget senere H. Borning blev taget af Gestapo, trådte lærer Aksel Schmidt til og fortsatte til borgerværnets afslutning i juli måned 1945.”

Den første rapport er dateret 18. november 1944 og drejer sig om et indbrud hos fru Thorn på Prøvesten, hvor en medhjælperes garderobe blev stjålet. Sporene pegede på en bestemt navngiven person, som man brugte de næste par uger på at finde, og endelig med hjælp fra Folkeregisteret lykkedes det at få ham anholdt i København den 7. december, hvorefter han blev fremstillet i retten i Hillerød den 9. december.

Der var ingen fine fornemmelser overfor de formodede kriminelle, for både navne og adresser blev trykt.

Hold-up og skyderi

Først i december 1944 gik bølgene højt i Lillerød med et overfald på cigarhandler J. Hansen, Biografkiosken den 6. og et skyderi efter et 'Hold op' på jernbanestationen i Hillerød, den 8.12.

Da vagtholdet kom frem til Biografkiosken var røverne forsvundet uden udbytte, men de efterlod sig en 'lillebil' [taxa] der efterfølgende viste sig, at tilhøre vognmand Mikkelsen i Birkerød. Han var blevet hyret af nogle ukendte personer til at køre til Lillerød, men på Kongevejen blev han 'holdt op' og frarøvet sin tegnebog og pengepung. Herefter fortsatte passagererne i hans bil til Lillerød, hvor de overfald cigarhandler Jensen.

Vagtværnene i Birkerød og Farum blev underrettet telefonisk om det skete, og det lykkedes Farumfolkene at anholde gerningsmændene på Bregnerød Kro. De blev efterfølgende ført til Lillerød Vagtværns kontor på Fritz Hansens Møbelfabrik til afhøring. Ved afhøringen kom det frem, at de tre røvere havde mødt hinanden på værtshuset 'Kapstaden' i Nansensgade, hvor de havde aftalt at tage til Lillerød. Den ene røver var lokalkendt og mente, at der var penge at hente i Biografkiosken.

Biografkiosken lå overfor Lillerød Bio i haven til "Fedte-Far"s lille cigarbutik bag gavldøren på Vinkelvej - nu Fritz Hansensvej.

De tre kammerater tog toget kl. 16.24 fra Nørreport til Birkerød, hvor de hyrede Lillebilen, overfaldt vognmanden og fortsatte til Lillerød. Da der ikke var de forventede penge i Biografkiosken, var de fortsat til fods gennem skoven til Bregnerød Kro, hvor de sad og drak for vognmandens penge, da de blev anholdt. De havde en skræmmepestol og en 'Moritz & Gerstenberger'-pistol [vistnok en luftpistol], som var brugt ved overfaldet på Mikkelsen – og de havde drukket for 12,50 kr.

Allerede to dage efter, den 8. december, var der igen bud efter vagtværnet.

Omkring kl. 20.30 blev Udryk-

ningsholdene alarmeret på grund af et 'Hold op' på jernbanestationen i Hillerød. Her havde tre maskinpistolbevæbnede røvere truet personalet til at udlevere stationens pengebeholdning på 6-700 kr. I Rapportbogen fortæller Aksel Schmidt: "Holdene mødtes omgående, og i Biler afsøgte Vejene efter Birkerød og Farum. Man nåede Farum uden at have bemærket nogen mistænkelig Bil, og der tilsluttede Holdet sig Farum Vagtværn, som havde taget stilling ved Korsvejen. Kort efter sås Billygter ad Bregnerødvejen, og med Håndlygter opfordredes til at standse, ligesom man stod parat med en Planke til at kaste foran Bilen, såfremt den ikke efterkom Opfor-

fordringen. Den kommende Vogn sagtnede Farten og holdt næsten stille, men idet Mandskabet nærmede sig den fra begge Sider, af-fyredes pludselig en Salve fra Maskinpistol gennem et af Vinduerne. Idet man trak sig en smule tilbage, fór Bilen frem i stærk Fart, mens en ny Salve knaldede løs. I Lillerød-Bilen optog man straks Forfølgelsen, og samtidig alarmredes Vagtværnene i Bagsværd og videre indad. Også i Bagsværd skød Folkene i Bilen sig Vej gennem Vagtværnets Afspærring, og vor Bil måtte opgive Forfølgelsen af Røver-Bilen, der var benzindrevet.

Man savnede ved en sådan Lejlighed stærkt Skydevåben til Udrykningsholdene.

Efter Hjemkomsten fra Farum hjemsendtes begge Holdene. P.S. Siden er det oplyst, at Røverne uden Tvivl var Medlemmer af Schalburgkorpset, idet de var kørende i en Bil, som dette havde beslaglagt. Bilen fandtes senere opbrændt ad Køge til. A.S.”

Det var noget af en dramatisk aften og nat, og man kan godt forstå, at begge hold blev hjemsendt for at få lidt ro på nerverne – og så skal man nok være glad for, at vagtværnene ikke var bevæbnede med andet end en knippel, for ellers kunne det være endt gruelig galt.

Roligere i Lillerød

Herefter fulgte en stille december uden registreringer før nytårsaf-

Ved Lillerød Station lå et fint lille grønmalet varehus. (Først i 1900-tallet)

Vejen øverst th. er Allerød Stationsvej med Mølchs Konditori på hjørnet af Amtsvej. Midt i billedet ses Pr. Valdemars Allé med Løngaa (tv) - med garage i gården - og Grum-Schwensens fabrik (th.) (1945)

ten, hvor der blev stjålet nogle flasker snaps på Lillerød Kro, og hvor nogle knægte kom til at smadre en rude, da de lavede nytårs-årsløjer hos installatør Tønnesen. Resten af foråret forløb også forholdsvis roligt med nogle cykeltyverier, klager over løse hunde, - hvoraf nogle bed - indbrud i kioskerne og Løngaas garage samt i D.S.B.'s varehus.

Lig fundet i mose

Midt i april måned anmeldte et par drenge, at de havde opdaget et lig i et vandhul på gårdejer Vilhelm Christoffersens mark i Børstinge-

rød. Vagtværnet rykkede ud, og tæt ved bredden fandt man liget af en mandsperson, indpakket i en sort regnfrakke og en ældre grå overfrakke, der var snøret om kroppen med reb. Det tydede på, at liget havde været holdt nede under vandet med sten. Det var ikke noget kønt syn, og man mente, at liget havde ligget i vandhullet vinteren over. Der blev ringet til Falck, der lovede at hente liget. Den 17. april meddelte Falck, at det drejede sig om liget af redaktør Svend Bjørnestad, Charlottenlund.

Bjørnestad havde været Finlandsfrivillig og var redaktør af Natio-

I Rapportbogen gengives bl.a. denne tegning af Otto Frederiksen fra Nationaltidende med overskriften: Vagtværnet i Lillerød får hver nat gratis øl af Kommunen.

At skænke gratis Øl til dem,
som er paa natlig Vagt,
det er en Ting, som ligefrem
med Klogskab er i Pagt:
Hver Nat, naar Tiden nærmer sig,
da Øllet bliver bragt,
saa sover ingen af dem. Nej —
saa sidder de paa Vagt!

Arkivet har arvet en af Vagtværnets knipler og et armbind

nalt Værn, og da han var stikker, blev han i september 1944 fanget af Modstandsbevægelsen og ført til en KFUM-spejderhytte i Børstingerød Mose. Efterfølgende blev han likvideret og skjult i et vandhul. ⁵

Aftenvagt

På de rolige aftenvagter blev der spillet kort, og ved midnat drak vagtmændene den øl, som sognerådet allerede på Sognerådsmødet den 23. november 1944 havde besluttet at give: 'Det Vedtoges at lade anskaffe 6 gummiknipler til Vagtværnet, ligesom det vedtoges, at der for Kommunens Regning hver aften må serveres en Pilsner til hver af Vagtmandskabet.' ⁶ For at forsøde de kedelige vagter bragte byens borgere også forskellige fornødenheder til vagtlokalet. F.eks. afleverede familien Bertelsen den 3. april 1945:

6 øl, 2 franskbrød, ¼ kg smør, sennep, 3 dåser pølser og 15 cigaretter – dog med den bemærkning, at den tomme emballage vil le blive afhentet.

Nationaltidende bragte i hvert fald et par gange tegninger af Lillerød Vagtværn tegnet af Otto F[redrikse], og som blev trykt i Rapportbogen. Under en af tegningerne står der: "Vagtværnet i Lillerød forkæles hver Nat med Lagkage, Vin og Øl fra Borgerne." Det er nok ikke den hele sandhed, men meget tyder på stor velvilje fra borgernes side overfor Vagtværnet.

4.-5. maj 1945

Endelig sluttede krigen, og i Rapportbogen blev der noteret: "Undertegnede vagthold af Lillerød Vagt[værn] var det Hold, der havde den Lykke at have Vagten mellem den 4. og 5. Maj 1945, da

Vagtværnet i Lillerød forkæles hver Nat med Lagkage,
Vin og Øl fra Borgerne.

Danmark atter blev et frit Land.” Efter at have hørt frihedsbudskabet i radioen samledes man og udbragte tre lange og tre korte hurraer for vort fædreland – ”og Skålen blev drukket i dejlig Vin.”

”Natten var sælsom; vi så inde over København mange Glimt og hørte af og til Drøn, men det var heldigvis ikke så slemt, som det så ud, da noget også skyldtes Fyrværkeri. Men Natten indebar og-

179

Den 1944 d. 23 Nov. afholdt skole for Kommunebestyrelsen.
 Høje Hansen og Fri Skole havde meddel. Forskald.
 Høje Skolebestyrelsen sidens fange skole blev gennemgaaet, ligeledes
 forskellige foranstaltninger.
 I skoleholdet blev Lovord om skolebestyrelsen af 17 Okt.
 d. 9. med Høje skole at uddele Rødt og hvidt til Brug ved Indtækt af
 Løse Penge. Høje skolebestyrelsen blev alle Børn hvi Forskaldet er omindst be-
 mindet i Løse Penge bestyrelsen Forskaldet.
 Det ved Høje at både anskaffe 6 Gummiknipler
 til Vagtværnet, ligeledes ved ved Høje, at der for Kommunens Regning
 hver Aften man servere en Pilsner til hver af vagtmands-
 skabet.

Lillerød Sogneråds beslutning om at anskaffe 6 gummiknipler til Vagtværnet og, at for Kommunens regning hver aften servere en pilsner til hver af vagtmandskabet (nederst).

Forsiden af en af Arkivets Rapportbøger med hilsner fra afslutningsfesten den 24. September 1945.

så en vis Uhyggestemning, idet man var belavet på, at dramatiske Begivenheder kunne ske. Den danske Radio udsendte en vigtig meddelelse kl 24 om Dannelsen af en ny Regering m.m., og fra det Tidspunkt samledes vi om et dejligt Festbord i Vagtlokalet. Ædle Givere havde udstyret det med Snaps, Øl, Vin, Kager m.m., og vi drak igen Danmarks Skål og Vagtholdets og takkede hinan-

den for godt Samvær. Hele Natten forløb med Kortspil og Radiomusik, men i øvrigt roligt. Gid vi nu må gå en lys og lykkelig Fremtid for Danmark i Møde!

E. [Pers] Lassen, Henry Petersen, Jørgen Christensen, E.H. Nilsson, Ejnar Sørensen, L. Petersen og Alfred Jacobsen.”

Efterfølgende er der ganske få småsager omtalt i Rapportbogen, før man den 8. juni holdt et møde mellem ledelsen af Borgerværnet og Vagtkommandøerne, hvor man enedes om at ophøre med natpatuljering. Man opretholdt dog Udrykningsholdet indtil Vagtværene blev nedlagt, hvilket skete den 19. juli.

Nedlæggelsen af Vagtværnet gik ikke stille for sig. Allerede den 17. maj havde sognerådet vedtaget at ’afholde en Afskedsparole på festlig Måde’ 7, og den 12. september blev indkaldelserne udsendt. Vi har et par stykker bevaret på Arkivet, og de var udformet som en rigtig indkaldelse i skemaform til f.eks. Vagthold nr. 22. Medlemmernes navne var alle skrevet ind i felterne som ’vagtmænd’, og alle blev ’tilsagt til at give Møde på Lillerød Kro mandag den 24. ds. Kl. 18 til Afskedsparole. “Rationeringsmærker medbringes (25 gr.

Lillerød Kommunekontor var indrettet i kommunesekretær Mogens Ebbesens villa på Gl. Lyngvej 20 indtil man købte Kirkehavegaard i 1947 og indrettede hovedbygningen til 'rigtig' kommunekontor.

Smør, 20 gr. Franskbrød, 20 gr. Rugbrød) samt Tobak og godt Humør. Forfald skal anmeldes senest den 18. ds. Til Lillerød Kommunekontor.' Underskrevet: 'Sognerådet'.

Hvordan afskedsparolen løb af stablen, ved vi ikke, men det blev sikkert en festlig aften, for udover Danmarks Frihedssang var der skrevet fire sange til lejligheden, som alle handlede om de få, men drabelige bataljer, vagtværnet havde oplevet, men også om det gode kammeratskab, der blev opbygget blandt vagtholdenes medlemmer.

Kilder:

- ¹ Claus Bundgaard Christensen: På vagt i en lovløs tid. Fortid og Nutid. Juni 2001, hæfte 2 side 94.
- ² Skrivelse af 17.5.1945 Blovstrød Kommunearkiv 71-6.
- ³ Lyngby-Uggeløse Sognearkiv 71-6/2
- ⁴ Rapportbog Lillerød Borgerværn. (Birkerød Bogtrykkeri, (1945)
- ⁵ Erik Nørgaard: Generalens fald: Forræderiet mod sabotørerne.
- ⁶ Lillerød Sogneråds Forhandlingsprotokol 1938-1945
- ⁷ do 1945-1948.

Bøgeholm Mølle ved siden af bageriet og gården. (Før 1920).

FARREMOSEN - BØGEHOLM

I den senere tid har vi hørt rigtig meget om Pankas' byggeplaner på en adresse ved Farremosen 29. Men er dette overhovedet lokalhistorie? Måske ikke lige en asfaltfabrik, der endda har været her i Allerød Kommune i ret mange år på andre adresser, men Farremosen interesserer nu alligevel - og igen for det, der nu forsvinder.

Navnet Farremosen stammer fra det moseområde tæt ved gården Bøgeholm, som i virkeligheden er det, dette handler om: De sidste ejere af gården havde fået en frist til nytåret til at tømme ejendommen inden fraflytning og nedrivning, for det hele blev eksproprieret til den lokalplan, der skulle give plads til industrier med særlige krav til beliggenhed. Den landbrugsejendom, der forsvinder (eller nok er forsvundet, når du læser dette) har en helt

særlig historie. Den var nemlig hjemsted for en af vore fem historiske vindmøller i den nuværende Allerød Kommunes område, nemlig Bøgeholm Mølle.

Foruden denne ved Bøgeholmgaard i Vassingerød lå også Nymølle (også Vassingerød), Lyngemølle (på Hillerødvej), Blovstrød Mølle (Møllestien) og Kirkehavegaards lille mølle (nær Møllevænget i Lillerød).

Om Bøgeholm Mølle ved vi ikke meget: men møllen blev bygget i 1863 af møller Niels Jensen, der havde den til 1870. Herefter kom en række for os ukendte møllere, indtil gårdejer Jørgen Jørgensen overtog møllen 14. januar 1917 og drev den frem til 1920, hvor den stoppede. Jørgensen lod møllen nedrive i 1922.

Det tilhørende bageri fortsatte en del år, ligesom gården Bøgeholm med de 70 tdr. land. I flere år eksisterede Bøgeholm Bageri, som kunne levere brød, bragt ud med

Bøgeholm Bageri var indrettet i længen til venstre med høj bageriskorst. I midten stuehuset.

Bøgeholm Bageris bil ved Ralf Lunds Lærkenborg på Lynge Overdrev (han ses tv.) Ca. 1920.

Nogle af bageriets maskindele fik lov at blive siddende.

hestevogn - og senere bil - til et større opland, indtil også dette op-
hørte.

Bageriet var indrettet i gårdens ene længe og bageriets solide jernbeslag fra bagerimaskinerne blev bevaret til det sidste – nok som et historisk kuriosum. De sidste ejere brugte gården og bageriets rum til beboelse, ligesom stuehuset.

I nogle år brugtes staldene til egne hobbyhusdyr, så faktisk blev hverken grundplan eller funktioner ændret gennem tiderne, og i alle årene lå Bøgeholm alene på sit højdedrag, mens de tilhørende jorder først nu ændres til grov industri ”med særlige krav til beliggenhed”.

OHP

PANKAS I NYMØLLE

Pankas A/S åbnede sin fabrik for vejafalt i 1952. Det foregik på det nedlagte Farum Teglværks gamle grund, hvor tørreladerne engang lå. Her er siden hen opstået den nuværende Nymøllevej, og adressen her er Nymøllevej 6A, for Pankas ligger her endnu på samme sted. Lige vest for Pankas kom det store 'Bjerg' senere til at ligge som nabo. Dette affaldsbjerg af afrømet jord-dække voksede sig større ovenpå nedrivningstomten af det gamle

teglværk, og her ligger ringovnen endnu med sine tykke mure nede på bunden af 'Bjergtet'. Kun træværket blev fjernet og solgt til Dansk Autoværn på Enhøjsvej, på Lyng Overdrev.

Jeg har som nyudlært tømrersvend repareret Pankas' skurvogne i vintermånederne, inde i en trælade. Det var i 1967. Jeg har også isoleret en nybygget stålsilo til varm asfalt her. Den lå parallelt med den nuværende Nymøllevej, altså nord/syd. Forvalteren dengang hed Aage Jensen. Han boede i et hvidt hus på Slangerupvej 9, lige

Nymøllevej og industrierne i Vassingerød set fra 'Bjergtet' med resterne af Pankas i forgrunden. (1991)

Pankas' bygninger ved 'Bjerget's fod i 1991. Den nu nedrevne 'Vejerbod' ses midt i billedet (rød og gul) - næsten skjult bag træer.

på nordkanten af Drive-in biogra-
fen.

I august 1991 var jeg oppe på
'Bjerget' for at fotografere det,
der var tilbage af Pankas, og den-

gang var stålsiloanlægget, som
jeg isolerede i 1967 blevet fjernet,
og vejen blevet til Nymøllevej.

Ole Peters

E-TOG TIL NORDSJÆLLAND

Togstrækningen København-Helsingør over Hillerød blev indviet i 1864 og fik navnet Nordbanen. De første mange år kørte man med damplokomotiver på strækningen, men i 1957-58 gik man over til diesellokomotiver af typen MX og MY.

Med den forøgede togtrafik på Boulevardbanen mellem Hovedbanegården og Østerport blev det nødvendigt med et nyt sikrings-system, og så var det et problem, at der kørte både S-tog og dieseltog på de samme skinner. Hvis man gik over til S-tog, ville man også spare tid, fordi disse havde en kortere accelerationstid og kortere ophold på stationerne på grund af automatisk dørlukning. Det endte med, at strækningen fra Holte til Hillerød fra den 25. maj 1968 blev elektrificeret, men det var ikke S-tog, der kom til de tre sidste stationen på linjen. Det var derimod E-tog, hvor E'et stod for el(ektrisk). Udenfor stationerne var det heller ikke det kendte s-togsskilt med det store S og det kronede vingehjul, der viste vej, men derimod et skilt kun med vingehjul og krone. Forklaringen på dette finder man i Lillerød konservative Vælger-

forenings medlemsblad 'Orientering' fra april 1968. Her kan man med Statsbanernes 1. distrikt som kilde læse, at Birkerøds, Lillerøds og Hillerøds repræsentanter i 'Nordbaneudvalget', - der bestod af repræsentanter for alle kommuner langs banen samt Naturfredningsforeningen, - havde gjort det klart, at man ikke ønskede udvidelsen af den elektrificerede toggang betegnet som S-tog. Man ville dermed undgå, at denne del af Frederiksborg Amt blev betegnet som hovedstadsområde, der var inddraget under Københavns nærtrafik, og toget fik derfor betegnelsen E-linjen. Togene havde også 1. klasse. Artiklen slutter med, at man af lokalpatriotiske grunde bør bruge betegnelsen E-tog og undlade at kalde toget mod Birkerød og Hillerød for S-tog.

BS

NYT I ARKIVET

Vi har for nylig modtaget disse fine billeder af tørvegravning ved Hulhøjsminde, Møllemosevej 11, under Anden Verdenskrig. Dengang var det Svend Anders Hansen, der havde ejendommen. Øverst ses en hest med en 'gumpe-kasse', hvori tørven blev æltet, før den blev lagt ud til tørring i bede. Neders er de færdigt tørv blevet 'røglet' - dvs. opsat i 'skruer' - så de kan tørre helt færdig.

'Røgle' genkender vi idag i Røglevej, hvor der også er gravet tørv.

Alice Buchhave 100 år

Det var tæt på, men trods alt opnåede vores lokale kunstner, Alice Buchhave ikke at nå de 100 år i live. Men 96 år er da også flot. I slutningen af 1970'erne testamenterede hun næsten alle tilbageværende kunstværker til Lokalhistorisk Arkiv & Forening – tydeligvis fordi hun ville sikre sig, at hendes livsværk forblev samlet i Lillerød, hvor hun har virket i de fleste år.

Da Alice Buchhave i 2001 flyttede til Solvænget fik LAFAK en hel del af de større værker: Mosaikker, buster mm, som ville fylde for meget i en mindre lejlighed i Solvænget. Den gode ide gav hendes tidligere skoleinspektør Max Jakobsen, Lillerød Skole hende.

I 2014 døde Alice Buchhave i Lyngehus, og året efter markerede LAFAK hendes meget omfattende gave i en udstilling i samarbejde med Allerød Kunstforening på Kirkehøvegaard. I den korte åbningsperiode var der flere, der ikke nåede at se udstillingen, og desuden synes vi, at et hundred-årsminde og gensyn er oplagt under mindre formelle forhold her tæt på 100-årsdagen den 17 marts i år. I arkivets lokaler kan der blive plads til en hel del, men naturligvis ikke det hele.

Åbningstider

Udstillingen åbnes den 17. marts, og er åben for offentligheden fra mandag den 19.3. til og med fredag den 23.3. kl. 14-17.

Efter påske vil den være åben i Arkivets åbningstid mandag-torsdag kl. 9-13 - april ud.

Alice Buchhave var en meget alsidig kunstner, der mestrede både skulpturer, tegninger, træ- og linoleumssnit samt mosaikker. Her ses 'Siddende Pige', 'Knud Rasmussen med hundeslæde' og midterpartiet af 'Frans af Asissi-mosaikken' i Lillerød Sognegård.

LAFAKs firmamedlemmer

Airphoto.dk	Huset Hauberg
Allerød Bog & Idé	Krukkerne Blomster og Vin
Allerød Dyreklinik	Laser Technical Services A/S
Allerød Fysioterapeuterne	Lillerød Brugsforening – KVICKLY Allerød
Allerød Fysioterapi og Træning	Lillerød Rotary
Allerød Handelsforening	Lynge Erhvervsforening
Allerød Planteskole	LyngeTand
Allerød Rotary Klub	Marianne Møllebro - ejendomsmægler
AllerødTransporten A/S	Møllehøj Landbrug, Lille Lyngby
Alt om Blovstrød	Nejstgaard & Vetlov, Statsaut. Revisions-a/s
Bedre Bad Allerød -VVS Aps.	Carl Nielsen & Søn A/S
Birkholm Planteskole A/S	Nordea Allerød
Bo' s Autoservice v/ Bo Hansen	People - Organisationsudvikling
Aage Christiansen & Søn Aps. Malerfa.	Republic of Fritz Hansen
Click Allerød Foto	Roma Pizzeria & Grill Bar
Danbolig Allerød	Schouboefonden
Fri Bike Shop, Lynge	Skjold Burne v/ Claus A. Østberg
Anne Franch Møbelpolstring	Superbrugsen - Lynge-Uggeløse Brugsforening
Handelsbanken i Lillerød	V.B. Bygeindustri A/S
Karin Hermansen - Guld - Sølv - Ure	Via Roma Sko
Hjertebegravelse Allerød	

Lokalhistorisk Arkiv og Forening i Allerød Kommune, Kirkehavegård, Kirkehaven 10, Lillerød, 3450 Allerød, tlf. 48 170891. Åbningstid: Tirsdage kl. 9.00-13.00 samt efter aftale med arkivleder Birthe Skovholm på mail eller telefon.

Henvendelse kan også ske til:
Ole Høegh Post (formand) tlf. 48 17 53 26
Wolthersvej 6, Lillerød, 3450 Allerød.

Arkivets e-mailadresse: LAFAK@LAFAK.dk - Hjemmeside: www.lafak.dk

"Nøglehullet" er arkivets og foreningens medlemsblad. Redaktion: Birthe Skovholm, Ole Høegh Post. Tryk: Frederiksberg Bogtrykkeri A/S.
Oplag: 575 eksp. ISSN 0905-4146

Februar 2018

Fotografier med kendt fotograf: Aerodan s. 10. Dagov Foto s. 11 n. Sylvest Jensen s. 9, s. 15. Per-Olof Johansson s. 7 ø og n, s. 8. Lillerød Posten s. 12. Ole Peters s. 22 og 23. Ole Høegh Post: s. 1, 2 th., 3 nederst th., s. 19, s. 21 n. Birthe Skovholm s. 16.